

TAMARA GALBARCZYK

Restrukturyzacja sektora banków spółdzielczych w Polsce

Restructurisation of co-operative banks sector in Poland

Zgodnie z ustawą o prawie bankowym, banki komercyjne, stanowiące jeden z segmentów dwuszczeblowego systemu bankowego w Polsce, mogą być tworzone jako: banki państwowe, banki spółdzielcze lub banki w formie spółek akcyjnych.¹ Wśród tych trzech grup banki spółdzielcze są najrzadziej przedmiotem zainteresowania w analizach i publikacjach z zakresu bankowości.

Tymczasem sektor banków spółdzielczych:²

1) stanowi najliczniejszą grupę bankową w Polsce i jedną z liczniejszych w Europie, a nawet na świecie,

2) dysponuje najbardziej rozbudowaną siecią placówek bankowych rozmieszczonych na terenie całego kraju, przy czym placówki te są często jedynymi jednostkami świadczącymi usługi bankowe w promieniu dziesiątek kilometrów,

3) posiada łącznie ciągle dość znaczny, jak na polskie warunki, choć niestety malejący w ostatnich latach, potencjał ekonomiczny.

Wymienione cechy przesądzają o znaczeniu tego sektora w naszym kraju, chociaż trzeba tu zaznaczyć, że nie wykorzystuje on swych potencjalnych możliwości rozwoju.

Zgodnie z prawem bankowym założycielami banków spółdzielczych mogą być wyłącznie osoby fizyczne, w liczbie wymaganej przez prawo spółdzielcze. Banki te mogą być tworzone w trybie określonym w ustawie o prawie bankowym i prawie spółdzielczym, na podstawie zezwolenia Komisji Nadzoru Bankowego

¹ Ustawa z dnia 29.08.1997 r. Prawo bankowe, Dz.U. nr 140, poz. 939 z późn. zm., art. 12.

² T. Orzeszko, *Banki spółdzielcze w Polsce. Ekonomiczne i finansowe warunki rozwoju*, Wyd. WSB, Poznań 1998, s. 118.

wydanego w uzgodnieniu z ministrem właściwym do spraw finansów publicznych na wnioski założycieli.³

Utworzenie banku może nastąpić po spełnieniu określonych warunków, m.in. w zakresie zapewnienia wyposażenia w odpowiednie fundusze własne. Szczegółowe zasady wyposażenia banków spółdzielczych w kapitał założycielski określiła w drodze uchwały Komisja Nadzoru Bankowego. Zgodnie z nią kapitał założycielski banku spółdzielczego, który od początku swej działalności będzie zrzeszony w jednym z banków regionalnych lub zrzeszających, nie może być niższy niż:

* 300 000 EURO, jeśli zezwolenie na utworzenie banku wydane było przed 1.01.1999 r.,

* 1 mln EURO, jeśli zezwolenie na utworzenie banku wydane będzie po 1.01.1999 r., zaś w przypadku banku spółdzielczego, który nie spełnia wymogu zrzeszenia się w jednym z banków regionalnych lub zrzeszających, nie może być niższy niż 5 mln EURO. Kapitał ten jest wpłacany na specjalnie w tym celu otwarty rachunek w banku krajowym, przy czym wpłata powinna być dokonana przed wpisem do rejestru spółdzielni i nie później niż w ciągu 14 dni od dnia podpisania statutu przez założycieli.⁴

Banki spółdzielcze są jednocześnie bankami i spółdzielniami, co wywiera decydujący wpływ na ich działalność. Bank jest osobą prawną, działającą na podstawie zezwoleń uprawniających do wykonywania czynności bankowych obciążających ryzykiem środki powierzone pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym.⁵ Z kolei spółdzielnia to podmiot gospodarczy stanowiący dobrowolne zrzeszenie osób, prowadzących określoną działalność gospodarczą w interesie swoich członków.⁶ Zgodnie z tymi definicjami, podstawowym celem działania banków spółdzielczych powinno być finansowe wspieranie własnych członków, poprzez świadczenie im wielostronnej pomocy i wysokiej jakości usług po korzystnych cenach.⁷ Nie wyklucza to oczywiście działania w kierunku maksymalizacji zysku, tym bardziej, że ze względu na rosnącą konkurencję na rynku bankowym, banki spółdzielcze są zmuszone rozszerzać krąg swoich klientów.

Dokonująca się transformacja systemowa polskiej gospodarki wymusiła zmiany w sektorze bankowym oraz w – stanowiącej integralną część tego sektora – spółdzielczości bankowej. Po roku 1989 spółdzielczy sektor bankowy ulegał istotnym przekształceniom. W nowych warunkach gospodarczych część banków spółdzielczych zaprzestała działalności, część upadła lub została zlikwidowana, a część połączyła się z innymi bankami w ramach procesów konsolidacyjnych.

³ Ustawa z dnia 29.08.1997 r. Prawo bankowe, *op. cit.*, art. 13, ust. 2 i art. 20, ust. 1.

⁴ Uchwała nr 9/98 KNB z dnia 5.08.1998 r. w sprawie szczegółowych zasad wyposażenia banków spółdzielczych w kapitał założycielski, Dz.Urz. NBP nr 19, poz. 44, § 1, 2 i 3.

⁵ Ustawa z dnia 29.08.1997 r. Prawo bankowe, *op. cit.*, art. 2.

⁶ *Encyklopedia Agrobiznesu*, pod red. A. Wosia, Fundacja Innowacja, Warszawa 1998, s. 844.

⁷ T. Orzeszko, *Banki spółdzielcze...*, s. 17.

Biorąc pod uwagę zagrożenie całego sektora banków spółdzielczych oraz podmiotów przez nie obsługiwanych, restrukturyzacja i konsolidacja były potrzebne, ale forma w jakiej ich dokonano może budzić zastrzeżenia.

Na mocy Ustawy z dnia 20.01.1990 r. o zmianach w organizacji i działalności spółdzielczości, z dniem 7.02.1990 r. zlikwidowano związki spółdzielcze, a tym samym zniesiono obligatoryjnie zrzeszanie się banków spółdzielczych w państwowo-spółdzielczym Banku Gospodarki Żywnościowej.⁸ W to miejsce na mocy prawa bankowego z 1989 r. mogły powstawać związki o charakterze dobrowolnym.

Wyrazem tendencji dezintegracyjnych było powołanie 2.03.1991 r. Krajowego Związku Banków Spółdzielczych, który zrzeszał na zasadzie dobrowolności banki spółdzielcze i regionalne. Z jego inicjatywy powstały dwa banki regionalne:⁹

1) Gospodarczy Bank Wielkopolski SA w Poznaniu (GBW SA), utworzony przez 124 banki spółdzielcze, który otrzymał licencję w listopadzie 1990 r., a działalność operacyjną rozpoczął w czerwcu 1991 r.,

2) Gospodarczy Bank Południowo-Zachodni SA we Wrocławiu (GBPZ SA), utworzony przez 129 banków spółdzielczych, który licencję otrzymał w styczniu, a działalność operacyjną rozpoczął w lipcu 1992 r.

Jednocześnie 109 banków spółdzielczych, Polska Fundacja Parlamentarna Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Agencja Rynku Rolnego, Unia Gospodarcza w Warszawie oraz Kompania Rolno-Przemysłowa „Agrounia” Sp. z o.o. utworzyły Bank Unii Gospodarczej SA w Warszawie (BUG SA). Bank ten otrzymał licencję w maju 1991 r., a działalność operacyjną rozpoczął w kwietniu 1992 r.¹⁰ W 1992 r. BUG SA przyłączył się do sieci banków regionalnych grupy Krajowego Związku Banków Spółdzielczych.¹¹ Tak więc obok BGŻ działały – powstałe z inicjatywy oddolnej banków spółdzielczych – trzy banki regionalne.

W piśmie z dnia 2.09.1992 r., skierowanym do banków spółdzielczych, Prezes NBP wskazał na potrzebę przeobrażenia tego sektora i konieczność konsolidacji, jako jedynej drogi do spełnienia wymagań kapitałowych nałożonych przez Prawo bankowe. Oznaczało to w praktyce zobligowanie banków spółdzielczych do zrzeszania się w dobrowolnie wybranym banku zrzeszającym.¹² Banki spółdzielcze nie zrzeszone miały być traktowane tak jak inne banki komercyjne, czyli musiały respektować wszystkie wymogi, w tym kapitałowe, dotyczące tych

⁸ Ustawa z dnia 20.01.1990 r. o zmianach w organizacji i działalności spółdzielczości, Dz.U. nr 6, poz. 36, z późn. zm.

⁹ T. Orzeszko, *Banki spółdzielcze...*, s. 67.

¹⁰ *Sprawozdanie roczne z działalności Krajowego Związku Banków Spółdzielczych*, KZBS, Poznań 1993, s. 2.

¹¹ T. Orzeszko, *Banki spółdzielcze...*, s. 67.

¹² R. W. Kaszubski, *Restrukturyzacja banków spółdzielczych w Polsce*, KiK, Warszawa 1998, s. 19.

ostatnich. W efekcie spośród funkcjonujących 1664 banków spółdzielczych do końca 1992 r. zrzeszyły się 1652 banki, z czego:¹³

- * 1271 banków w BGŻ,
- * 108 banków w GBW SA,
- * 81 banków w BUG SA,
- * 192 banki w GBPZ SA

Jednocześnie w latach 1992–1994 ponad 600 banków było zagrożonych upadkiem. W krytycznym 1993 r. spośród 1664 banków spółdzielczych, aż w 680 konieczne było wszczęcie postępowania naprawczego, a 250 spełniało ustawowe przesłanki wymagane do ogłoszenia upadłości.¹⁴

Istotne znaczenie dla dalszych zmian i konsolidacji sektora banków spółdzielczych miała Ustawa z dnia 24.06.1994 r. o restrukturyzacji banków spółdzielczych i BGŻ. Ustawa ta określiła zasady tworzenia, organizacji oraz zrzeszania się banków spółdzielczych, zrzeszonych w bankach regionalnych; banków regionalnych, zrzeszonych w banku krajowym oraz banku krajowego, a także zasady restrukturyzacji banków spółdzielczych zrzeszających się na jej podstawie poza tą strukturą oraz BGŻ SA.¹⁵

BGŻ SA został zobligowany przepisami ustawy do udziału w tworzeniu trójszczeblowej struktury bankowości spółdzielczej, obejmującej spółdzielcze banki lokalne, banki regionalne i bank krajowy.

Banki spółdzielcze zostały uprawnione do prowadzenia działalności na terenie gminy, w której znajduje się ich siedziba, ewentualnie za zgodą banku regionalnego – na obszarze regionu lub jego części. Jednocześnie ograniczono zakres czynności bankowych, które mogły być przez nie podejmowane.¹⁶ Jedynie banki nie zrzeszone, spełniające wymogi kapitałowe i organizacyjne właściwe dla banków komercyjnych, mogły wykonywać wszystkie czynności bankowe określone w prawie bankowym.

Bank regionalny mógł wykonywać z kolei czynności bankowe w zakresie ustalonym w decyzji Prezesa NBP, wyrażającej zgodę na jego utworzenie. Oprócz tego bank regionalny:¹⁷

- 1) reprezentował zrzeszone w nim banki spółdzielcze,
- 2) prowadził ich rachunki bieżące i rachunki rezerw obowiązkowych,
- 3) przeprowadzał rozliczenia międzybankowe oraz operacje finansowe na rzecz zrzeszonych banków,
- 4) udzielał, zaciągał i obsługiwał pożyczki i kredyty w imieniu i na rzecz banku krajowego,

¹³ T. Orzeszko, *Banki spółdzielcze...*, s. 68.

¹⁴ J. Papuga, *Jaka przyszłość banków spółdzielczych?*, „Rolnictwo” 2000, nr 38, s. 13.

¹⁵ Ustawa z dnia 24.06.1994 r. o restrukturyzacji banków spółdzielczych i BGŻ oraz o zmianie niektórych ustaw, Dz.U. nr 80, poz. 369 z późn. zm., art. 1.

¹⁶ *Ibid.*, art. 4 i 5.

¹⁷ *Ibid.*, art. 15, ust. 2.

5) udostępniał zrzeszonym bankom środki pieniężne, niezbędne do zapewnienia ich płynności płatniczej,

6) naliczał i odprowadzał za pośrednictwem banku krajowego rezerwy obowiązkowe zrzeszenia regionalnego,

7) wypełniał obowiązki informacyjne za zrzeszone banki spółdzielcze wobec banku krajowego i NBP,

8) kontrolował zgodność działalności zrzeszonych banków z przepisami prawa, statutami i umową zrzeszenia,

9) zapewniał organizację obsługi prawnej zrzeszonych banków oraz

10) wykonywał inne czynności przewidziane w umowie zrzeszenia.

Akcjonariuszami banku krajowego, którym został BGŻ SA, były banki regionalne i Skarb Państwa. Bank krajowy wykonywał czynności bankowe w zakresie przewidzianym w jego statucie. Powinien się on kierować interesem zrzeszonych banków regionalnych, prowadzić działalność na rzecz banków zrzeszonych oraz zapewnić jednolitość działania zrzeszeń regionalnych. Zgodnie z Ustawą o restrukturyzacji banków spółdzielczych i BGŻ, bank ten:¹⁸

1) zapewniał płynność płatniczą zrzeszonym bankom regionalnym oraz zrzeszonym w nich bankom spółdzielczym na zasadach określonych w umowach zrzeszenia,

2) prowadził rachunki bieżące i rachunki rezerw obowiązkowych zrzeszonych banków regionalnych i przeprowadzał rozliczenia międzybankowe tych banków,

3) w imieniu zrzeszenia krajowego dokonywał lokat i pozyskiwał środki finansowe na rynkach pieniężnych krajowych i zagranicznych,

4) miał prawo otwierać placówki zagraniczne banku krajowego i dokonywać międzynarodowych operacji finansowych,

5) miał za zadanie rozwijać działalność komercyjną zrzeszenia poprzez określanie preferowanych produktów bankowych, reklamę, marketing i analizy ekonomiczne,

6) opracowywał dla zrzeszenia procedury bankowe, systemy informatyczne i sieć telekomunikacyjną,

7) kontrolował sytuację finansową zrzeszonych banków regionalnych,

8) odprowadzał rezerwy obowiązkowe za zrzeszone banki do NBP,

9) zaciągał kredyt refinansowy w NBP na rzecz banków zrzeszonych,

10) reprezentował banki zrzeszone wobec władz polskich i międzynarodowych instytucji finansowych.

Z inicjatywy NBP oraz niektórych banków spółdzielczych zapoczątkowany został więc proces sanowania tych banków poprzez ich łączenie.¹⁹ Pierwotnie

¹⁸ *Ibid.*, art. 22, ust. 1.

¹⁹ *Na drodze do konsolidacji, wypowiedź Prezesa Zarządu Dolnośląskiego Banku Regionalnego SA we Wrocławiu W. Sietchyńskiej*, „Bank i Rolnictwo” 1997, nr 11, s.10.

zakładano, że banki spółdzielcze, istniejące w dniu wejścia w życie ustawy, utworzą w formie spółek akcyjnych banki regionalne i zawrą z nimi umowy zrzeczenia do końca 1994 r. Siedziby banków regionalnych ustanowiono w: Bydgoszczy, Koszalinie, Krakowie, Lublinie, Olsztynie, Poznaniu, Rzeszowie, Warszawie i Wrocławiu. Konsolidacja banków spółdzielczych w ramach zrzeczenia regionalnych miała nastąpić do końca 1995 r. Jej efektem miało być:²⁰

1) ustalenie przewidzianych przez Prawo bankowe norm i granic, a w szczególności:

- * limitów koncentracji kredytów i innych wierzytelności,
 - * minimalnego współczynnika wypłacalności,
 - * norm dopuszczalnego ryzyka w działalności banku
- łącznie dla wszystkich banków zrzeczenia regionalnego;

2) solidarna odpowiedzialność wszystkich uczestników zrzeczenia regionalnego za ryzyko wynikające z tytułu wierzytelności i zobowiązań zaciągniętych przez poszczególnych uczestników;

3) gwarantowanie bieżącej płynności płatniczej każdego uczestnika zrzeczenia regionalnego przez wszystkich pozostałych uczestników;

4) przejęcie przez bank regionalny zobowiązań pozabilansowych zrzeczonych banków spółdzielczych (w szczególności udzielonych gwarancji i poręczeń);

5) odprowadzanie przez bank regionalny – podatnika podatku dochodowego od osób prawnych – należnego podatku naliczonego od dochodu stanowiącego sumę dochodów (strat) banku regionalnego i banków w nim zrzeszonych;

6) dzielenie zbiorczego wyniku finansowego zrzeczenia regionalnego pomiędzy poszczególnych jego uczestników zgodnie z uchwałą walnego zgromadzenia, uwzględniającą udział w tworzeniu tego wyniku, co w praktyce oznaczało konieczność dzielenia się zyskiem przez banki osiągające dobre wyniki ekonomiczne z innymi, gorzej funkcjonującymi.

W terminie do końca 1994 r. banki regionalne miały jednocześnie zawrzeć umowy zrzeczenia z bankiem krajowym. Wskazane terminy przewidziane w ustawie restrukturyzacyjnej okazały się jednak w praktyce nierealne.

Koncepcja restrukturyzacji spółdzielczego sektora bankowego przewidywała nie tylko wprowadzenie nowych rozwiązań organizacyjnych, ale także dokapitalizowanie banków, będących zwykle w trudnej sytuacji finansowej. Tymczasem wydłużył się znacznie sam proces tworzenia i organizowania banków regionalnych (na koniec 1995 r. działały tylko dwa banki regionalne), a procesy konsolidacji napotkały na poważne trudności.

Intencją ustawy restrukturyzacyjnej było stworzenie jednolitego systemu spółdzielczości bankowej, m.in. poprzez włączenie do niego istniejących już banków regionalnych grupy Krajowego Związku Banków Spółdzielczych, wraz ze zrzeszonymi w nich bankami spółdzielczymi. Tymczasem w wyznaczonym

²⁰ T. Orzeszko, *Banki spółdzielcze...*, s. 82.

ustawowo terminie żaden z banków tej grupy nie przyłączył się do budowanej struktury. Ostatecznie na początku 1995 r. uczynił to GBW SA w Poznaniu, zaś pozostałe dwa banki, tj. BUG SA w Warszawie i GBPZ SA we Wrocławiu pozostały poza tą strukturą i działały samodzielnie.

Sytuacja taka oznaczała istnienie obok siebie dwóch odrębnych struktur spółdzielczości bankowej o różnej i nierównej sytuacji prawnej. Nie przyłączenie dwóch wymienionych banków do struktury BGŻ SA uniemożliwiło nadanie im statusu banków regionalnych w rozumieniu ustawy restrukturyzacyjnej, co w konsekwencji dla zrzeszonych w nich banków spółdzielczych oznaczało niedostępność rozwiązań restrukturyzacyjnych przewidzianych w tej ustawie, w tym m.in. pomocy ze środków budżetowych.²¹

Zgodnie bowiem z Rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 27.07.1993 r., wydanym na podstawie delegacji Ustawy o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków, BGŻ znalazł się wśród banków, którym przekazano obligacje restrukturyzacyjne serii C (w dniu 31.12.1993 r. na kwotę 426,58 mln zł) i D (w dniu 21.11.1994 r. na kwotę 1530 mln zł) na zwiększenie funduszy własnych i rezerw.²² Jednocześnie część obligacji restrukturyzacyjnych serii D miała być przekazana przez BGŻ SA zrzeszonym bankom regionalnym na restrukturyzację wierzytelności zrzeszonych w nich banków spółdzielczych.²³ Szczegółowe zasady podziału środków na restrukturyzację banków spółdzielczych określiło Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 2.06.1995 r., zgodnie z którym obligacje w kwocie 296,18 mln zł miały być przekazane bankom regionalnym oraz bankom pełniącym funkcje banków regionalnych w rozumieniu ustawy restrukturyzacyjnej.²⁴

Taki podział sugeruje, że zamysłem Ministra Finansów było rozdzielenie obligacji zarówno między banki utworzone przez banki spółdzielcze, które zgodnie z ustawą restrukturyzacyjną pełniły funkcje banków regionalnych za zgodą Prezesa NBP, jak i inne banki zrzeszające, pozostające poza strukturą Zrzeszenia Krajowego Banków Spółdzielczych, czyli nie zrzeszone w BGŻ SA.

²¹ *Ibid.*, s. 72 – 73.

²² Ustawa z dnia 3.02.1993 r. o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków oraz o zmianie niektórych ustaw, Dz.U. nr 18, poz. 82 z późn. zm., art. 52 i 54, Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 27.07.1993 r. w sprawie określenia banków, którym przekazane zostaną obligacje skarbowe oraz podziału kwoty przeznaczonej w ustawie budżetowej na zwiększenie funduszy własnych i rezerw banków, Dz.U. nr 69, poz. 332, § 2, Zarządzenie nr 104 Ministra Finansów z dnia 30.12.1993 r. w sprawie emisji obligacji restrukturyzacyjnej serii C, Dz.Urz. M.F. nr 23, poz. 101, 2 oraz Zarządzenie nr 87 Ministra Finansów z dnia 21.11.1994 r. w sprawie emisji obligacji restrukturyzacyjnej serii D, Dz.Urz. M.F. nr 27, poz. 87, § 2 i Załącznik nr 1.

²³ Ustawa z dnia 24.06.1994 r. o restrukturyzacji banków spółdzielczych..., *op. cit.*, art. 39, ust. 1.

²⁴ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 2.06.1995 r. w sprawie proporcji podziału między banki regionalne obligacji restrukturyzacyjnych na restrukturyzację wierzytelności zrzeszonych w nich banków spółdzielczych, Dz.U. nr 64, poz. 330 z późn. zm., § 1.

Pozostawanie poza strukturą Zrzeszenia Krajowego Banków Spółdzielczych, wykluczało jednak możliwość pozyskania statusu banku regionalnego, a tym samym pełnienia funkcji banku regionalnego w rozumieniu przepisów ustawy. W efekcie obligacje otrzymały jedynie banki uznawane za banki regionalne przez ustawę restrukturyzacyjną, czyli banki zrzeszone w BGŻ SA²⁵ Warto tu nadmienić, że w latach 1995–1996 z ogólnej kwoty obligacji restrukturyzacyjnych, tj. 296,18 mln zł, BGŻ SA przekazał bankom regionalnym 125,113 mln zł (tj. 42,24% ogólnej puli obligacji), w tym 95,113 mln zł na restrukturyzację i 30 mln zł na zwiększenie kapitałów.²⁶ Z kolei, wg innych źródeł, w latach 1994–1999, poprzez budżet państwa przekazano bankom spółdzielczym ponad 857 mln zł zwrotnej i bezzwrotnej pomocy, obwarowanej jednak surowymi warunkami, m. in. dotyczącymi konsolidacji i spełnienia wymogów kapitałowych. Banki spółdzielcze podjęły ten wysiłek i w okresie od grudnia 1993 r. do września 1999 r. ich fundusze własne wzrosły ponad dziewięciokrotnie.²⁷

Zrzeszenie Krajowe Banków Spółdzielczych stało się najbardziej rozbudowaną grupą w kraju. W jej skład weszły:²⁸

- 1) BGŻ SA wraz ze 130 oddziałami,
- 2) dziewięć banków regionalnych:
 - * Mazowiecki Bank Regionalny SA w Warszawie,
 - * Pomorsko-Kujawski Bank Regionalny SA w Bydgoszczy,
 - * Bałtycki Bank Regionalny SA w Koszalinie,
 - * Dolnośląski Bank Regionalny SA we Wrocławiu,
 - * Wielkopolski Bank Regionalny SA w Poznaniu,
 - * Małopolski Bank Regionalny SA w Krakowie,
 - * Lubelski Bank Regionalny SA w Lublinie,
 - * Warmińsko-Mazurski Bank Regionalny SA w Olsztynie,
 - * Rzeszowski Bank Regionalny SA w Rzeszowie,
- 3) ok. 1120 banków spółdzielczych na obszarze całego kraju.

Grupa ta działała na zasadzie zbiorowego bezpieczeństwa. Poza wymienionymi zamierzonymi efektami konsolidacji w postaci chociażby wspólnego gwarantowania przez uczestników zrzeszenia regionalnego płynności płatniczej każdego zrzeszonego banku, czy ponoszenia solidarnej odpowiedzialności za zobowiązania, innymi rozwiązaniami służącymi zapewnieniu bezpieczeństwa były:²⁹

1) uregulowanie w ustawie oraz w umowie zrzeszenia zasad gospodarki finansowej banków,

²⁵ R. W. Kaszubski, *Restrukturyzacja banków spółdzielczych w Polsce*, s. 98.

²⁶ Sprawozdanie z działań podejmowanych przez BGŻ SA w 1996 r. na rzecz Krajowej Grupy Banków Spółdzielczych, s. 4.

²⁷ J. Papuga, *Jaka przyszłość banków spółdzielczych?*, s. 13.

²⁸ W. Sietczyńska, *Zrzeszenie Krajowe Banków Spółdzielczych – gwarancja bezpiecznego banku*, „Bank i Rolnictwo” 1997, nr 9, dodatek Bank Spółdzielczy, s. I.

²⁹ *Ibid.*, s. II.

2) tworzenie przez banki wspólnego funduszu gwarancyjnego, który miał służyć celom pomocowym na rzecz banków spółdzielczych,

3) nadzór nad działalnością kredytową banków spółdzielczych, zmierzający do ograniczenia nietrafionych kredytów.

Poza strukturą Zrzeszenia Krajowego Banków Spółdzielczych działały nadal dwa banki: BUG SA w Warszawie oraz GBPZ SA we Wrocławiu, które także zrzeszały banki spółdzielcze, tyle, że na podstawie Ustawy Prawo bankowe z 1989 r. Banków tych nie dotyczyły żadne ograniczenia terytorialne zakresu działania. Mogły one prowadzić działalność na terenie całego kraju i zrzeszać wszystkie banki spółdzielcze, które wyrażały chęć współpracy z nimi do 31.05.1994 r., niezależnie od tego, gdzie miały swoje siedziby. Wejście w życie ustawy restrukturyzacyjnej pozbawiło bowiem banki spółdzielcze – zrzeszone do tej pory w BGŻ i chcące zmienić swoją przynależność – możliwości zmiany banku zrzeszającego i zobligowało je do zrzeszenia się w ustawowym terminie we właściwym miejscowo banku regionalnym.³⁰

Ustawa restrukturyzacyjna dyskryminowała ponadto banki spółdzielcze zrzeszone w BUG SA lub GBPZ SA, np. poprzez ograniczenie zakresu czynności bankowych, które mogły być przez nie podejmowane. Obu bankom pozostawiono co prawda możliwość nie zrzeszenia się z BGŻ, ale banków w nich zrzeszonych pozbawiono – ze wszystkimi konsekwencjami – podmiotu, który pełniłby wobec nich funkcje banku regionalnego, za zgodą którego istniała m.in. możliwość rozszerzenia zakresu czynności bankowych banków spółdzielczych. Te i inne niekorzystne konsekwencje wyeliminowało dopiero nowe Prawo bankowe z 1997 r., które uprawnia niezależne banki zrzeszające do wykonywania zadań, jakie na banki regionalne nałożyła ustawa restrukturyzacyjna.³¹

Procesy konsolidacyjne sektora banków spółdzielczych doprowadziły w ostatnich latach z jednej strony do drastycznego zmniejszenia liczby banków spółdzielczych w Polsce, z drugiej zaś – wpłynęły na zwiększenie funduszy własnych tych banków, czyli ich wzmocnienie kapitałowe. Od momentu powstania banków zrzeszających i regionalnych liczba banków spółdzielczych zmniejszyła się o 597, z czego tylko w ciągu 1999 r. o 404. Zmiany liczby banków spółdzielczych przedstawia tabela 1.

Rok 1999 był rekordowy pod względem fuzji banków spółdzielczych. Było to związane z wymogiem osiągnięcia minimalnego progu kapitałowego (300 000 EURO) początkowo do końca 1999 r. W ciągu roku liczba fuzji wyniosła 381, z czego połączenia w ramach poszczególnych banków zrzeszających wynosiły.³²

* 65 w Warmińsko-Mazurskim Banku Regionalnym SA,

* 54 w Małopolskim Banku Regionalnym SA,

³⁰ Ustawa z dnia 24.06.1994 r. o restrukturyzacji banków spółdzielczych..., art. 12 i 13.

³¹ R. W. Kaszubski, *Restrukturyzacja banków spółdzielczych w Polsce*, s. 113–114.

³² W. Potocki, *Konsolidacja sektora banków spółdzielczych*, „Bank i Rolnictwo” 2000, nr 2, s. 4.

Tab. 1. Liczba banków spółdzielczych zrzeszonych w bankach regionalnych i zrzeszających
The number of co-operative banks united in regional and uniting banks

Bank regionalny lub zrzeszający	Stan w dniu powstania banku	Stan na 31.12.1998 r.	Stan na 31.12.1999 r.
Gospodarczy Bank Wielkopolski S.A.	190	125	88
Gospodarczy Bank Południowo-Zachodni S.A.	81	145	86
Bank Unii Gospodarczej S.A.	117	93	65
Warmińsko-Mazurski Bank Regionalny S.A.	146	122	57
Lubelski Bank Regionalny S.A.	208	167	120
Bałtycki Bank Regionalny S.A.	72	60	39
Pomorsko-Kujawski Bank Regionalny S.A.	120	78	57
Dolnośląski Bank Regionalny S.A.	59	50	31
Małopolski Bank Regionalny S.A.	187	167	115
Rzeszowski Bank Regionalny S.A.	49	49	44
Mazowiecki Bank Regionalny S.A.	152	132	82
Razem	1381	1188	784

Źródło: W. Potocki, *Konsolidacja sektora banków spółdzielczych*, „Bank i Rolnictwo” 2000, nr 2, s. 4.

- * 43 w Gospodarczym Banku Wielkopolskim SA,
- * 42 w Banku Unii Gospodarczej SA,
- * 37 w Mazowieckim Banku Regionalnym SA,
- * 36 w Lubelskim Banku Regionalnym SA,
- * 31 w Gospodarczym Banku Południowo-Zachodnim SA,
- * 26 w Dolnośląskim Banku Regionalnym SA,
- * 21 w Bałtyckim Banku Regionalnym SA,
- * 19 w Pomorsko-Kujawskim Banku Regionalnym SA,
- * 7 w Rzeszowskim Banku Regionalnym SA.

Do końca 1999 r. udziałowcy 502 banków spółdzielczych podjęli decyzję o zakończeniu samodzielnej działalności. Pomimo intensywnego procesu łączenia się, nadal 402 banki spółdzielcze nie osiągnęły wymaganego progu minimum kapitałowego.³³ W związku z nowelizacją Ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym przedłużono jednak czas osiągnięcia minimum kapitałowego na poziomie 300 000 EURO do 31.12.2000 r.

Na rok 2000 zaplanowano 214 fuzji banków spółdzielczych, z czego 37 w zrzeszeniu małopolskim, 28 w lubelskim, 25 w wielkopolskim, 25 w rzeszowskim, 7 w warmińsko-mazurskim, 5 w dolnośląskim. Spowodowałyby to zmniejszenie liczby banków spółdzielczych do około 570, przy czym większość z nich dysponowałaby wymaganym minimum kapitałowym.³⁴

W roku 1999 nastąpiła także znaczna poprawa kondycji finansowej banków regionalnych i zrzeszających, których fundusze własne na koniec roku wynosiły

³³ J. Papuga, *Jaka przyszłość banków...*, s. 14.

³⁴ W. Potocki, *Konsolidacja sektora...*, s. 4-5.

459 mln zł, z czego największymi funduszami dysponował Gospodarczy Bank Wielkopolski SA (65,7 mln zł), zaś najmniejszymi – Rzeszowski Bank Regionalny SA (22,2 mln zł). Fundusze własne zrzeszonych w nich banków spółdzielczych wynosiły na koniec 1999 r. 1201,9 mln zł, z czego największe fundusze miały banki zrzeszone w Gospodarczym Banku Południowo-Zachodnim SA (225,7 mln zł), a najmniejsze – w Rzeszowskim Banku Regionalnym SA (27,2 mln zł). Fundusze własne BGŻ SA, który w Zrzeszeniu Krajowym Banków Spółdzielczych pełnił funkcję banku krajowego, osiągnęły na koniec roku poziom 467,6 mln zł.³⁵

Fundusze własne zrzeszonych banków spółdzielczych oraz banków regionalnych i zrzeszających prezentuje tabela 2.

Tab. 2. Fundusze własne zrzeszonych banków spółdzielczych oraz banków regionalnych i zrzeszających na 31.12.1999 r. (w mln zł)

The united co-operative banks' and regional and uniting banks' own capital on 31 Dec. 1999 (in million PLN)

Nazwa banku	Fundusze własne		
	Zrzeszeń	Banków regionalnych lub zrzeszających	Zrzeszonych banków spółdzielczych
<i>Gospodarczy Bank Południowo-Zachodni S.A.</i>	283,4	57,7	225,7
Małopolski Bank Regionalny S.A.	209,9	50,6	159,3
Gospodarczy Bank Wielkopolski S.A.	204,4	65,7	138,7
Mazowiecki Bank Regionalny S.A.	188,6	47,5	141,1
<i>Bank Unii Gospodarczej S.A.</i>	183,5	33,7	149,8
Warmińsko-Mazurski Bank Regionalny S.A.	135,6	40,4	95,2
Pomorsko-Kujawski Bank Regionalny S.A.	133,4	46,5	86,9
Lubelski Bank Regionalny S.A.	122,0	34,6	87,4
Dolnośląski Bank Regionalny S.A.	79,3	28,4	50,9
Bałtycki Bank Regionalny S.A.	71,4	31,7	39,7
Rzeszowski Bank Regionalny S.A.	49,4	22,2	27,2
Razem	1660,4	459,0	1201,9

Źródło: W. Potocki, *Konsolidacja sektora banków spółdzielczych*, „Bank i Rolnictwo” 2000, nr 2, s. 5.

Przewidziana przez ustawę restrukturyzacyjną nowa struktura bankowości spółdzielczej nie funkcjonowała dobrze. Narastające problemy i kontrowersje w przedmiocie wzajemnych relacji między bankami regionalnymi i BGŻ SA wywołały konieczność podjęcia dalszych działań w kierunku zakończenia procesu restrukturyzacji banków spółdzielczych i BGŻ SA.

Banki regionalne i zrzeszające, dostrzegając konieczność dokonania procesów łączeniowych, umożliwiających nie tylko umocnienie pozycji bankowości

³⁵ J. Papuga, *Jaka przyszłość banków...*, s. 16.

spółdzielczej, ale i dalszy jej rozwój, od września 1999 r. podjęły rozmowy w sprawie połączenia kapitałowego i organizacyjnego. W efekcie toczących się rozmów o konsolidacji, prowadzonych przez banki zrzeszające banki spółdzielcze, początkowo podjęto próby ich połączenia w trzech grupach:³⁶

1) tzw. grupie północnej – rozmowy prowadziły: Gospodarczy Bank Wielkopolski SA, Bałtycki Bank Regionalny SA i Pomorsko-Kujawski Bank Regionalny SA (który jednak podpisał później porozumienie intencyjne z BGŻ SA),

2) tzw. grupie południowej – rozmowy prowadziły: Gospodarczy Bank Południowo-Zachodni SA, Bank Unii Gospodarczej SA, Małopolski Bank Regionalny SA, Rzeszowski Bank Regionalny SA, Lubelski Bank Regionalny SA i Warmińsko-Mazurski Bank Regionalny SA,

3) grupie BGŻ SA – intencję utworzenia zrzeszenia wyraziły: Mazowiecki Bank Regionalny SA i Dolnośląski Bank Regionalny SA.

Na spotkaniu w Jachrance, pod koniec kwietnia 2000 r., przedstawiciele rad zrzeszeń sześciu banków spółdzielczych opowiedzieli się za utworzeniem Międzyregionalnego Banku Zrzeszającego, nie związanego z BGŻ SA. Były to:³⁷

- * Bank Unii Gospodarczej SA,
- * Gospodarczy Bank Południowo-Zachodni SA,
- * Lubelski Bank Regionalny SA,
- * Małopolski Bank Regionalny SA,
- * Rzeszowski Bank Regionalny SA,
- * Warmińsko-Mazurski Bank Regionalny SA.

Do rozmów zaproszono także przedstawicieli rad zrzeszeń i zarządów Gospodarczego Banku Wielkopolski SA i Bałtyckiego Banku Regionalnego SA, które podpisały między sobą umowę o połączeniu. Nie wykluczono także uczestnictwa w nowej strukturze pozostałych trzech banków regionalnych, które wyraziły chęć połączenia z BGŻ SA.

W efekcie prowadzonych rozmów, przewodniczący rad nadzorczych i prezesi sześciu banków regionalnych (tzw. grupa G-6) podpisali porozumienie w sprawie utworzenia nowego banku zrzeszającego, postanawiając, że rozpocznie on działalność 1.01.2001 r.³⁸ Celem połączenia tych banków była przede wszystkim poprawa standardu obsługi banków spółdzielczych, w tym również poszerzenie ich oferty oraz redukcja kosztów funkcjonowania struktur bankowości spółdzielczej.

Ustalono, że bankiem przejmującym będzie Gospodarczy Bank Południowo-Zachodni SA, a majątek pozostałych banków zostanie wniesiony aportem w zamian za akcje. Siedziba nowego banku będzie się mieściła w Warszawie, zaś

³⁶ W. Grzegorzczak, *Powstają trzy grupy*, „Rzeczpospolita” z 25.03.2000 r.

³⁷ W. Potocki, *Konsolidacja banków regionalnych i zrzeszających. Jeden zamiast sześciu*, „Bank i Rolnictwo” 2000, nr 5, s. 3.

³⁸ *Ibidem*.

centrala rozliczeniowa we Wrocławiu. Niektóre pionierzy będą się mieścić w centralach przyłączanych banków, a ponadto usługi świadczone bankom spółdzielczym będą realizowane w regionach.³⁹

Wstępnie ustalono, że w piętnastoosobowej radzie nowego banku będzie po jednym przedstawicielu każdego z regionów (6 osób), a kolejnych 9 miejsc zostanie obsadzonych proporcjonalnie do wartości wniesionego kapitału.⁴⁰

Utworzony przez połączenie sześciu banków nowy bank zrzeszający:⁴¹

1) zająłby 17 miejsc wśród polskich banków pod względem sumy bilansowej, która wynosi 3,4 mld zł (udział grupy G-6 w grupie banków regionalnych i zrzeszających pod względem sumy bilansowej wynosiłby 59%, udział banków deklarujących połączenie z BGŻ SA – 21%, zaś pozostałych banków regionalnych – 20%);

2) zająłby 20 miejsc wśród polskich banków pod względem funduszy własnych, które wynoszą 239 mln zł (udział grupy G-6 w grupie banków regionalnych i zrzeszających pod względem funduszy własnych wynosiłby 53%, udział banków deklarujących połączenie z BGŻ SA – 27%, zaś pozostałych banków regionalnych – 20%);

3) zająłby 23 miejsce wśród polskich banków pod względem zysku netto;

4) współczynnik wypłacalności tego banku wyniósłby 26,2%;

Banki tworzące nowy bank zrzeszający dysponowały łącznie 96 placówkami, zatrudniały blisko 2500 osób i zajmowały się obsługą 473 banków spółdzielczych, które posiadały 1592 placówki.⁴² Nowy bank oraz jego zrzeszenie stanowiłby grupę kapitałową o sumie bilansowej 13 mld zł i funduszach własnych 970 mln zł, co plasowałoby go w pierwszej dziesiątce banków w Polsce.⁴³

Ewentualne utworzenie jednego silnego banku zrzeszającego przez grupę G-6 oraz wyjście dwóch kolejnych banków, tj GBW SA i BBR SA ze Zrzeszenia Krajowego Banków Spółdzielczych i utworzenie odrębnej grupy zrzeszeniowej, oznaczało odsunięcie w czasie prywatyzacji BGŻ SA. Było to związane z koniecznością osiągnięcia przez banki spółdzielcze minimalnych progów kapitałowych, co nie pozwalało większości z nich na angażowanie się w wykupywanie akcji BGŻ SA.⁴⁴

Po wielomiesięcznych pracach nad nowymi regulacjami dla sektora bankowości spółdzielczej, w dniu 7 grudnia 2000 r. Sejm uchwalił Ustawę o funkcjonowaniu banków spółdzielczych. Ustawa określa zasady działalności oraz zrzeszania się banków spółdzielczych i banków zrzeszających banki

³⁹ W. Grzegorzczak, *Połączenie od nowego roku*, „Rzeczpospolita” z 14.07.2000 r.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ W. Potocki, *Konsolidacja sektora...*, s. 4–5.

⁴² *Ibid.*, s. 5 oraz W. Potocki, *Konsolidacja banków...*, s. 3.

⁴³ *Ibid.*, s. 5.

⁴⁴ *Ibid.*

spółdzielcze, nie dotyczy zaś banków spółdzielczych spełniających wymogi kapitałowe zgodnie z prawem bankowym, chyba, że są one zrzeszone na podstawie przepisów tej ustawy.⁴⁵

Nowa ustawa, która weszła w życie 28.01.2001 r. zastąpiła dotychczas obowiązującą Ustawę o restrukturyzacji banków spółdzielczych i BGŻ z 1994 r. Zgodnie z nią status banku zrzeszającego uzyskały wszystkie banki regionalne działające w ramach Zrzeszenia Krajowego Banków Spółdzielczych, BUG SA, GBPZ SA oraz BGŻ SA, jak również banki powstałe w wyniku połączenia się co najmniej dwóch z tych banków, pod warunkiem, że zrzeszają co najmniej jeden bank spółdzielczy i że ich fundusze własne stanowią co najmniej czterokrotność minimalnych kapitałów własnych wnoszonych przez założycieli banku zgodnie z prawem bankowym, czyli co najmniej 20 mln EURO. Jednocześnie zobowiązano banki pełniące funkcje banków zrzeszających lub regionalnych zgodnie z ustawą restrukturyzacyjną z 1994 r., a niespełniające tego wymogu kapitałowego, do zwiększenia funduszy własnych do poziomu co najmniej:⁴⁶

* równowartości w złotych 10 mln EURO do dnia 28 lipca 2001 r.,

* równowartości w złotych 15 mln EURO do dnia 31 grudnia 2003 r.,

* równowartości w złotych 20 mln EURO do dnia 31 grudnia 2006 r.

Tym samym, uzależniając możliwość uzyskania statusu banku zrzeszającego od spełnienia ujednoczonych warunków oraz standaryzując zasady ich działania, zlikwidowano istniejący wcześniej podział na banki „gorsze” i „lepsze”.

Ustawa rozszerzając zakres czynności wykonywanych przez banki spółdzielcze oraz teren ich działania do obszaru powiatu, a za zgodą banku zrzeszającego także na powiaty sąsiednie, nakłada na nie jednocześnie obowiązek zrzeszenia się z bankiem zrzeszającym na podstawie umowy zaakceptowanej przez Komisję Nadzoru Bankowego.⁴⁷ Daje także bankom spółdzielczym swobodę wyboru banku zrzeszającego oraz możliwość wypowiedzenia umowy zrzeszenia z zachowaniem 6-miesięcznego okresu wypowiedzenia i zawarcia umowy z innym bankiem zrzeszającym.⁴⁸

Ustawa stworzyła ponadto bankom zrzeszającym możliwość łączenia się z innymi bankami zrzeszającymi na zasadach przewidzianych w Kodeksie Spółek Handlowych, w trybie przeniesienia majątku banku na bank zrzeszający w zamian za akcje,⁴⁹ umożliwiając tym samym obniżkę kosztów działania i pełnienia funkcji zrzeszeniowych, a zarazem zwiększając bezpieczeństwo funkcjonowania.

⁴⁵ Ustawa z dnia 7.12.2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających, Dz.U. nr 119, poz. 1252, art. 1.

⁴⁶ *Ibid.*, art. 2, ust. 2 i art. 28.

⁴⁷ *Ibid.*, art. 4,5,6, 8 i 16, ust. 2-3.

⁴⁸ *Ibid.*, art. 16, ust.1 i 4.

⁴⁹ *Ibid.*, art. 23.

Dla banków spółdzielczych, które zrzeszają się z bankami zrzeszającymi, istotne są ponadto zapisy dotyczące progów kapitałowych, a mianowicie:⁵⁰

- 1) przesunięcie do 31.12.2001 r. terminu osiągnięcia kapitałów własnych w wysokości minimum 300 000 EURO,
- 2) ustalenie terminu osiągnięcia drugiego progu kapitałowego w wysokości 500 000 EURO do końca 2005 r.,
- 3) ustalenie terminu osiągnięcia ostatniego progu kapitałowego w wysokości 1 mln EURO do końca 2010 r.

Nowa ustawa przewiduje także likwidację administrowanego przez BGŻ SA Funduszu Rozwoju Banków Spółdzielczych i przekazanie środków z tego funduszu Bankowemu Funduszowi Gwarancyjnemu z przeznaczeniem na wsparcie procesów łączenia się banków spółdzielczych. Jednocześnie umorzeniu mają ulec obligacje restrukturyzacyjne serii D, nie przekazane przez BGŻ SA na rzecz banków spółdzielczych, lub przekazane, a nie wykorzystane zgodnie z ich przeznaczeniem na restrukturyzację wierzytelności zrzeszonych banków spółdzielczych. Środki wypłacone z budżetu państwa z tytułu wykupu umorzonych obligacji wraz z wypłaconymi odsetkami podlegają także przekazaniu Bankowemu Funduszowi Gwarancyjnemu z przeznaczeniem na udzielanie pomocy finansowej wspierającej procesy łączenia banków spółdzielczych. Środki przekazane BFG są gromadzone na funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych.⁵¹

Uchwalona ustawa uwzględnia wiele postulatów banków spółdzielczych zgłaszanych podczas prac prowadzonych w toku jej przygotowywania. Jako jej zalety w środowisku banków spółdzielczych najczęściej podkreśla się wydłużenie okresów osiągnięcia minimalnych progów kapitałowych, możliwość swobodnego wyboru banku zrzeszającego, rozszerzenie zakresu podejmowanych przez banki spółdzielcze czynności bankowych i terenu ich działania. Wśród minusów ustawy wymienia się zapisy o (tylko) częściowym przekazaniu dla sektora środków z tytułu niewykorzystanych obligacji restrukturyzacyjnych, a także skreślenie postulowanego przez środowisko spółdzielcze zapisu o ulgach podatkowych przysługujących w przypadku przeznaczenia zysku na zwiększenie funduszy własnych.

Rok 2001 przyniósł (poza nowymi regulacjami ustawowymi) kilka istotnych decyzji w zakresie funkcjonowania i kształtu bankowości spółdzielczej. Początkowo wszystko wskazywało na to, że powstaną trzy zrzeszenia banków spółdzielczych wokół Gospodarczego Banku Południowo-Zachodniego SA, Gospodarczego Banku Wielkopolski SA oraz Banku Gospodarki Żywnościowej SA. Okazało się jednak, że banki spółdzielcze nie są zainteresowane obejmowaniem akcji BGŻ SA na proponowanych warunkach.⁵²

⁵⁰ *Ibid.*, art. 27.

⁵¹ *Ibid.*, art. 32, 33 i 34.

⁵² A. Porębska, *Konsolidacja sektora spółdzielczego nabiera tempa*, „Bank” 2001, nr 12, s. 19.

W dniu 11.05.2001 r. Komisja Nadzoru Bankowego wydała zgodę na połączenie banków tzw. Grupy G-6, w ramach fuzji z Gospodarczym Bankiem Południowo-Zachodnim SA⁵³ W dniu 16.05.2001 r. Walne Zgromadzenie Akcjonariuszy GBPZ SA we Wrocławiu podjęło uchwałę o połączeniu z pięcioma bankami zrzeszającymi, z którymi prowadzone były rozmowy w ramach Grupy G-6.⁵⁴ Przyjęto jednocześnie, że nowy bank, zgodnie z wolą banków spółdzielczych zrzeszonych w G-6, będzie nosił nazwę Bank Polskiej Spółdzielczości SA.

6.06.2001 r. KNB zaakceptowała projekt umowy zrzeszenia Grupy G-6.⁵⁵ Pomimo jednak zaawansowania prac dotyczących planowanej fuzji, początkowo akcjonariusze Małopolskiego Banku Regionalnego SA, Banku Unii Gospodarczej SA i Warmińsko-Mazurskiego Banku Regionalnego SA nie wyrazili zgody na połączenie z Bankiem Polskiej Spółdzielczości SA⁵⁶ Ostatecznie sprawa fuzji została rozstrzygnięta jesienią 2001 r., gdy w drodze uchwał tych trzech banków podjęto decyzje o połączeniu z GBPZ SA W marcu 2002 r. Sąd Rejonowy we Wrocławiu wpisał do Krajowego Rejestru Sądowego połączenie Gospodarczego Banku Południowo-Zachodniego SA z Bankiem Unii Gospodarczej SA, Lubelskim Bankiem Regionalnym SA, Małopolskim Bankiem Regionalnym SA, Rzeszowskim Bankiem Regionalnym SA oraz Warmińsko-Mazurskim Bankiem Regionalnym SA i postanowił o zmianie nazwy GBPZ SA na Bank Polskiej Spółdzielczości SA (BPS SA) W wyniku połączenia powstała instytucja finansowa posiadająca na koniec 2001 r. fundusze własne w wysokości 257 mln zł. i sumę bilansową 4919 mln zł. Bank zrzesza ponad 400 banków spółdzielczych, działających na terenie 2/3 Polski. Łącznie zrzeszenie posiada ponad 1600 placówek.⁵⁷ Niewykluczone, że do BPS SA przystąpi także Dolnośląski Bank Regionalny SA, który planował połączenie z GBW SA, a wcześniej z BGŻ SA, ale w grudniu 2001 r. podpisał porozumienie odnośnie przyłączenia do BPS SA⁵⁸

Na posiedzeniu sierpniowym w 2001 r., Komisja Nadzoru Bankowego nie zatwierdziła umowy zrzeszenia BGŻ SA, zatwierdziła natomiast projekty umów zrzeszenia Gospodarczego Banku Wielkopolski SA i Mazowieckiego Banku Regionalnego.⁵⁹

W maju 2001 r. GBW SA połączył się z Bałtyckim Bankiem Regionalnym SA, a zrzeszenie to przyjęło nazwę Spółdzielcza Grupa Bankowa. Chęć połączenia

⁵³ *G-6 staje się faktem*, „Bank” 2001, nr 6, s. 15.

⁵⁴ „Bank i Rolnictwo” 2001, nr 5, s. 15.

⁵⁵ *G-6 staje się faktem*, *op. cit.*, s. 15.

⁵⁶ A. Porębska, *Fuzja nierozstrzygnięta*, „Bank” 2001, nr 9, s. 22.

⁵⁷ <http://banki.wp.pl>.

⁵⁸ A. Porębska, *Konsolidacja sektora...*, s. 19.

⁵⁹ W. Potocki, *Potrzeba nowych decyzji*, „Bank i Rolnictwo” 2001, nr 8, s. 3.

z tą grupą wyraził także Pomorsko-Kujawski Bank Regionalny SA⁶⁰ 6.03.2002 r. Komisja Nadzoru Bankowego wyraziła zgodę na połączenie GBW SA i PKBR SA.⁶¹

Trzecią grupę bankowości spółdzielczej będzie tworzył Mazowiecki Bank Regionalny SA, który postanowił działać samodzielnie. Jego fundusze własne przekraczają 10 mln euro, czyli pierwszy próg kapitałowy dla banków zrzeszających wg ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających.⁶²

Zgodnie jednak z tą ustawą fundusze banków zrzeszających muszą ulec zwiększeniu do 31.12.2003 r. do 15 mln euro, a do 31.12.2006 r. do 20 mln euro.⁶³ Dlatego też prawdopodobnie Mazowiecki Bank Regionalny SA będzie również szukać partnera do połączenia. Może nim zostać zarówno GBW SA, jak i BPS SA, ale za tym drugim przemawia pokrywanie się terenu jego działania z terenem funkcjonowania Mazowieckiego Banku Regionalnego SA oraz to, że jego siedziba została przeniesiona do Warszawy.⁶⁴

Nadal natomiast nie wiadomo, jaki będzie dalszy los BGŻ SA Wizji rozwoju i sposobu dokapitalizowania nie ma nawet Walne Zgromadzenie Akcjonariuszy tego banku. Poza tym, wbrew ustawie o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających, która zakłada uspołdzielczenie BGŻ SA, Ministerstwo Skarbu Państwa zapowiada, że zamierza docelowo zachować w rękach państwa 51% głosów na WZA BGŻ SA.⁶⁵

Jak wynika z przeprowadzonych rozważań, ostatnie dwa lata przyniosły duże zmiany w kształcie sektora bankowości spółdzielczej. Wcześniej podejmowano co prawda próby jego restrukturyzacji, ale nie przyniosły one oczekiwanych rezultatów. Tymczasem banki spółdzielcze nadal posiadają duży potencjał rozwoju, ale konieczność osiągnięcia wyższych progów kapitałowych może utrudniać lepsze jego wykorzystanie. Z drugiej strony wymóg łączenia wynikający z konieczności osiągnięcia tych progów może wywołać efekt skali, zwłaszcza jeśli udałoby się sięgnąć do rezerw w zakresie zasobów klientów, rozszerzyć ofertę bankową i podnieść jakość zarządzania, dążąc jednocześnie do obniżenia kosztów i efektywniejszego wykorzystania posiadanych środków. Potrzeby banków spółdzielczych w dziedzinie wdrażania nowych technik i technologii bankowych oraz poniesionych kosztów łączenia są jednak znaczne. Pomocą może tu służyć Bankowy Fundusz Gwarancyjny, który dysponuje środkami Funduszu Restrukturyzacji Banków Spółdzielczych w kwocie blisko 123 mln

⁶⁰ „Bank” 2001, nr 11, s.5.

⁶¹ <http://banki.wp.pl>.

⁶² A. Porębska, *Konsolidacja sektora...*, s. 19.

⁶³ Ustawa z dnia 7.12.2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych..., art. 28.

⁶⁴ A. Porębska, *Konsolidacja sektora...*, s. 19.

⁶⁵ *Ibidem*.

zł.⁶⁶ Pomoc ta, zgodnie z uchwałą BFG, może być udzielana w formie nisko oprocentowanych, zabezpieczonych pożyczek na wniosek zainteresowanego banku.⁶⁷

Wydaje się ponadto, że w stosunku do obecnej sytuacji w sektorze banków spółdzielczych lepszym rozwiązaniem, umożliwiającym utrzymanie, a może nawet wzmocnienie jego pozycji, byłoby utworzenie jednej silnej grupy bankowej. Być może w przyszłości dojdzie do konsolidacji trzech grup bankowości spółdzielczej, natomiast uwzględniając obecne stanowisko Ministerstwa Skarbu Państwa trudno chyba oczekiwać zapowiadanego uspołdzielczenia Banku Gospodarki Żywnościowej SA.

SUMMARY

The carried out systematic transformation of the Polish economy forced changes in bank sector and in cooperative banking being an integral part of this sector.

After 1989 the cooperative bank sector was subject to important changes. Due to the necessity of complying with the capital requirements the need of consolidation of co-operative banks occurred. The act of 24 June 1994 on the restructurisation of co-operative banks and BGŻ, which was to lead to the formation of a three-step structure of co-operative banking, was of great significance here. Due to this act, the consolidation processes led to the strengthening of co-operative banks with a drastic decrease in their number on the one hand, but on the other hand, the new structure did not function well, which caused the accumulation of problems and controversies between the regional banks and BGŻ. This in turn created the necessity of further actions leading to the ending of the process of restructurisation of the co-operative banks sector.

On the 7th December 2000 the Sejm passed a bill on the functioning of co-operative banks, which replaced the restructurisation act, and which is to lead to the creation of the two-step structure of co-operative banking. In accordance with it, the following acting regional banks obtained the status of the uniting bank: Bank of Economic Union – joint-stock company (Bank Unii Gospodarczej SA) in Warsaw, Economic South-Western Bank – joint-stock company (Gospodarczy Bank Południowo-Zachodni SA) in Wrocław and BGŻ – joint-stock company (BGŻ SA). Moreover, the act takes into consideration many postulates of co-operative banks put forward in the course of its preparation.

Still before a new act on the functioning of co-operative banks became effective, there were made attempts at uniting processes on the side of regional and uniting banks. In 2001 many changes in this regard occurred.

Finally, at the present stage, three co-operative banks will be functioning: Bank of Polish Co-operative Movement – a joint-stock company (Bank Polskiej Spółdzielczości SA), Economic Wielkopolski Bank – a joint-stock company (Gospodarczy Bank Wielkopolski SA) and independently functioning Mazovian Regional Bank – a joint-stock company (Mazowiecki Bank Regionalny SA).

⁶⁶ R. Rak, *Nowy fundusz pomocowy BFG dla banków spółdzielczych*, „Bezpieczny Bank”, BFG, Warszawa 2001, nr 1/2, s. 25.

⁶⁷ Uchwała nr 15/2001 BFG z 8.05.2001 r. w sprawie określenia form, trybu i szczegółowych warunków udzielania zwrotnej pomocy finansowej bankom spółdzielczym z Funduszu Restrukturyzacji Banków Spółdzielczych. Wnioski przyjmowane były do 31.08.2001 r.